

KATALOG DOKUMENTÓW I LISTÓW KRÓLÓW POLSKICH

Z ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO W GDAŃSKU
(DO 1492 ROKU)

Opracowali:

Marcin Grulkowski, Beata Możejko, Sobiesław Szybkowski

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2014

Recenzent
dr hab. Adam Szweda

Redaktor Wydawnictwa
Sonia Cynke

Projekt okładki i stron tytułowych
Andrzej Taranek

Na okładce: pieczęć króla Kazimierza Jagiellończyka ze zbiorów Archiwum
Państwowego w Gdańsku (dokument królewski z 29 VIII 1457 r.,
Archiwum Państwowe w Gdańsku, 368/II.28), fot. S. Szybkowski

Skład i łamanie
Marek Smoliński

Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa
Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2015

NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI

We współpracy z Archiwum Państwowym w Gdańsku

ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W GDAŃSKU

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7865-268-7

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl

www.wyd.ug.edu.pl
Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

Spis treści

Wstęp	7
Wykaz skrótów	12
I. Skróty zwykłe i symbole.	12
II. Źródła, literatura przedmiotu i instytucje	12
Bibliografia	17
Źródła	17
Literatura	19
Konkordacja	30
Katalog	41

Wstęp

I

Archiwum Państwowe w Gdańsku posiada chyba jeden z większych w skali krajowej zbiór późnośredniowiecznych dokumentów i listów w oryginałach oraz kopiach, których przeważająca część jest przechowywana w ogólnym zbiorze tzw. Archiwum miasta Gdańska, wewnątrz niego zaś w dziale Dokumenty i listy miasta Gdańska¹. Poza tym mniejsza już liczba źródeł tego typu znajduje się w zespołach, w których przechowywane są archiwalia: miejskie Elbląga², Malborka³ i Pucka⁴, różnych instytucji kościelnych⁵ oraz wsi pomorskich⁶.

Obok dokumentów i listów wystawców polskich i pruskich w zbiorach APG znajdują się, ze względu na hanzeatycki charakter miasta, liczne dokumenty i listy wystawców z terenu Rzeszy (zwłaszcza z miast hanzeatyckich), Inflant, krajów skandynawskich, ale także pochodzące od władców z Niderlandów, królów Francji, Anglii a nawet Szkocji⁷.

Wśród archiwaliów tego typu poczesne miejsce zajmują dokumenty i listy królów polskich z okresu średniowiecza. Źródła te, zwłaszcza dotyczące czasów po 1454 r., stały się przedmiotem znacznego zainteresowania wydawców⁸. Jednak nie wszystkie zostały, jak dotąd, opublikowane drukiem ani też zestawione w innej formie. Wydaje się zatem, że zasadne będzie zebranie w jednym wydawnictwie regestów dokumentów i listów polskich królów, przechowywanych w APG.

W niniejszym katalogu zgromadziliśmy dokumenty i listy królów polskich powstałe do momentu śmierci Kazimierza Jagiellończyka w 1492 r. Zgodnie z pierwotnym założeniem niniejszej publikacji, realizowanej w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki [NPRH mod. 1.1, nr rej. 11H 11 005480, nr umowy 0068/FNiTP/H11/80/20111: „Katalog dokumentów i listów królów polskich z Archiwum Państwowego w Gdańsku (do 1506 r.)”], miała ona obejmować regesty dokumentów i listów królów polskich, znajdujących się w zasobach APG, sporządzonych aż do chwili śmierci króla Aleksandra Jagiellończyka w 1506 r. Ogrom materiału, przewyższający możliwości finansowania programu w zakresie publikacji drukiem całości jego

¹ Archiwum Państwowe w Gdańsku [dalej: APG], Archiwum miasta Gdańska, Dokumenty i listy miasta Gdańska, 300D; zob. *Archiwum Państwowe w Gdańsku. Przewodnik po zasobie*, oprac. C. Biernat, Warszawa–Łódź 1992, s. 234–235.

² APG, Archiwum miasta Malborka, 508; 508D.329.

³ APG, Archiwum miasta Elbląga, 368; 369.1.

⁴ APG, Archiwum miasta Pucka, 519.

⁵ Zob. np. APG, Archiwum klasztoru brygidek w Gdańsku, 345.

⁶ Zob. np. APG, Archiwum wsi Wiąg, 911D.234.

⁷ *Archiwum Państwowe w Gdańsku. Przewodnik...*, s. 234–235.

⁸ Zob. np.: Toeppen; Thunert; Simson; ASPK; Pelczar.

efektów, spowodował, że zdecydowaliśmy jednak o podzieleniu katalogu na dwie części, z których pierwszą oddajemy w ręce czytelników. W drugiej, planowanej, zostaną opublikowane rejestry przechowywanych w APG listów i dokumentów królów Jana Olbrachta i Aleksandra (do 1506 r.).

W tej części katalogu zestawiliśmy łącznie 490 rejestrow dokumentów i listów królów polskich⁹. Są to: dwa dokumenty Przemysła II (znane tylko z kopii), dziewięć dokumentów i listów Władysława Jagiełły (dwa falsyfikaty znane z kopii, dwa oryginały i pięć kopii), dwa dokumenty i listy Władysława III (jedna kopia i jeden oryginał). Najwięcej publikowanych tu rejestrow (468) dotyczy natomiast dokumentów i listów, których wystawcą był Kazimierz Jagiellończyk jako król polski¹⁰. Zamieściliśmy także rejestry dokumentu i listu wspomnianego władcy przezeń wystawionych, kiedy był tylko wielkim księciem litewskim, oraz rejestry zbioru sześciu unikalnych listów królewicza Kazimierza Kazimierzowica (późniejszego świętego) z okresu sprawowania przezeń władzy namiestniczej w Koronie na początku lat osiemdziesiątych XV stulecia¹¹. Zdajemy sobie sprawę, że jest to niezgodne z przyjętą tu konwencją, postanowiliśmy jednak ją naruszyć, kierując się potrzebą objęcia niniejszym wydawnictwem rejestrow wszystkich dokumentów i listów przechowywanych w APG, których wystawcami byli przedstawiciele dynastii Jagiellonów.

W ramach prac nad prezentowaną publikacją objęliśmy kwerendą przede wszystkim zespoły, gdzie przechowywane są oryginalne dokumenty i listy oraz ich samoistne kopie. Był to zatem dział: Dokumenty i listy miasta Gdańska (300D), ale także analogiczne zespoły: elbląski (368), malborski (508D) i pucki (519), nadto zespoły instytucji kościelnych oraz wsi pomorskich¹². Przeprowadziliśmy również sondażową kwerendę w zespołach aktowych, w których spodziewaliśmy się znaleźć dokumenty i listy wciągnięte w formie kopii. Objęto nią zatem zespół gdańskich materiałów historycznych (300R) oraz analogiczne zespoły elbląskie (369.1 i 492). Kwerenda owa była jednak wykonywana za pomocą inwentarzy archiwalnych, na podstawie których typowano poszczególne jednostki aktowe. Nie można zatem wykluczyć, że w tych bardzo obszernych zespołach kryją się nadal dokumenty i listy królów polskich przez nas nieodnalezione. Podkreślamy także, że przedmiotem naszego zainteresowania były dokumenty i listy królewskie zachowane w zbiorach APG w pełnych tekstach, a nie ich rejestry, znajdujące się w przechowywanych tam zespołach aktowych¹³.

Wielkie podziękowania pragniemy złożyć Panu dr. hab. Sławomirowi Kościelakowi – bez Jego wszechstronnej pomocy nie moglibyśmy w katalogu zamieścić rejestrow

⁹ Dla porównania: w zbiorach APT zarejestrowano 484 dokumenty i listy królów polskich przechowywane w formie oryginałów i samoistnych kopii dotyczących znacznie dłuższego okresu (1345–1789) (RadziwińskiTandecki, s. V).

¹⁰ Do listów króla Kazimierza Jagiellończyka wliczamy również trzy pozwy wystawione w rzeczywistości przez najwyższy trybunał apelacyjny dla Prus Królewskich, ale na imię królewskie (pełna intytulacja) – zob. dok. nr 122, 144, 145; o tym trybunale: Grulkowski, s. 22–24.

¹¹ Zbiór ten został opublikowany w całości: M. Pelczar, *Miscellanea archiwalne z drugiej połowy XV wieku*, „Rocznik Gdański”, t. 12, 1938, nr 1–6, s. 179–184.

¹² Zob. przyp. 5 i 6.

¹³ Zob. APG, 300R.M7.

kilku, szczególnie trudnych dla mediewistów, niemieckojęzycznych dokumentów i listów królewskich, zachowanych w formie bardzo zepsutych późnonowożytnych kopii.

Słowa podziękowania za przychylną postawę kierujemy również do dyrektora APG Pana mgr. Piotra Wierzbickiego, kierownika pracowni naukowej APG Pana mgr. Marcina Kurra oraz wszystkich osób tam zatrudnionych – bez ich bezinteresownej pomocy i życzliwości książka ta nigdy by nie powstała.

II

Tworząc na potrzeby niniejszego katalogu zasady wydawnicze, zainspirowaliśmy się schematem zastosowanym przez Andrzeja Radziwińskiego i Janusza Tandeckiego w ich trzech publikacjach dotyczących regestów źródeł przechowywanych w Archiwum Państwowym w Toruniu¹⁴. Zmiany przez nas wprowadzone przede wszystkim spowodowały zwiększenie liczby formuł podawanych w naszych regestach in extenso (dotyczących adresu i salutacji, intytulacji, listy świadków, datacji, formuł sprawczych). Zastosowany przez nas schemat wygląda następująco:

Numer regestu

Miejsce i rozwiązana data wystawienia.

Regest w języku polskim, skupiający się na najważniejszych treściach źródła – jeśli uznano to za konieczne, podano kursywą w nawiasach kwadratowych fragmenty źródła w języku oryginału.

1. Obecna i stare (w nawiasie) sygnatury.
2. Status źródła (oryginał, kopia), materiał pisarski, język źródła, wymiary (w milimetrach), informacja dotycząca pieczęci (średnica w milimetrach) oraz o ewentualnych współczesnych i późniejszych notach dorsalnych. Podajemy również informacje o kopiach źródła znajdujących się poza APG (głównie dotyczy to kopii dokumentów Metryki Koronnej przechowanych w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie). W przypadku istnienia źródła oryginalnego w APG lub jego samoistnej kopii nie podajemy informacji o innych kopiach przechowywanych w zespołach aktowych tego archiwum. W opisie zewnętrznym źródła zrezygnowano z podawania informacji o filigranie (znaku wodnym). Uważamy bowiem, że najlepszy nawet słowny opis filigranu nie jest wystarczający i należy go uzupełnić odpowiednią ryciną, na co jednak nie ma tutaj miejsca. Osobną publikację na temat filigranów z listów królewskich przechowywanych w APG wraz z odpowiednim

¹⁴ A. Radziwiński, J. Tandecki, *Katalog dokumentów i listów krzyżackich Archiwum Państwowego w Toruniu*, t. 1 (1251–1454), Warszawa 1994; *ciż*, *Katalog dokumentów i listów krzyżackich oraz dotyczących wojny trzynastoletniej z Archiwum Państwowego w Toruniu*, t. 2 (1454–1510), Warszawa 1998; RadziwińskiTandecki.

materiałem ilustracyjnym przygotowuje jeden z autorów niniejszego katalogu, dr Marcin Grulkowski. Nie podajemy również opisu zewnętrznego dokumentów powtarzających.

3. Informacja o umiejscowieniu adresu i salutacji oraz adres i salutacja w języku oryginału kursywą.
4. Tytułatura wystawcy (intytulacja) kursywą.
5. Formuły grzecznościowe kursywą.
6. Lista świadków kursywą (w wypadku dokumentów).
7. Koroboracja kursywą (w wypadku dokumentów).
8. Datacja w języku oryginału kursywą (w nielicznych przypadkach listów Kazimierza Jagiellończyka pisanych w języku niemieckim podajemy tu także koroborację, która umieszczana była po datacji).
9. Formuły sprawcze (*datum per manus*, relacja, podpisy) kursywą. Tu także podajemy formułę koroboracyjną, jeśli jest stylistycznie powiązana z formułą sprawczą.
10. Dotychczasowe edycje. W wypadku edycji nie wykonywano systematycznej kwerendy we wszystkich wydawnictwach regionalnych oraz w publikacjach nowożytnych.

Jeżeli brakuje informacji dotyczących jednego z punktów (p. 1–10), jest on pomijany. Jeśli źródło nie zachowało się w oryginale, ale w dwóch lub więcej kopiach, jego fragmenty w języku oryginału są przytoczone według kopii uznanej za najstarszą.

Podając fragmenty tekstów źródłowych w języku źródła, zastosowaliśmy wytyczne zaproponowane przez Adama Wolffa w jego projekcie instrukcji wydawniczej dla źródeł średniowiecznych i wczesnonowożytnych¹⁵. Dla tekstów źródeł w języku niemieckim korzystaliśmy z zasad edytorskich skonstruowanych przez Waltera Heinemeyera¹⁶, a także stosowanych przez badaczy toruńskich (w związku z edycją serii „Akta stanów Prus Królewskich” oraz licznymi edycjami ksiąg miejskich)¹⁷.

¹⁵ A. Wolff, *Projekt instrukcji wydawniczej dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI wieku*, „*Studia Źródłoznawcze*”, t. 1, 1957, s. 155–180.

¹⁶ W. Heinemeyer, *Richtlinien für die Regestierung von Urkunden*, w: *Richtlinien für die Edition landesgeschichtlicher Quellen*, hrsg. von demselben, Marburg–Köln 1978, s. 7–15.

¹⁷ ASPK, t. 1, s. XXI–XXII. Zasady edytorskie dla toruńskich ksiąg miejskich zob. J. Tandecki, *Średniowieczne księgi rachunkowe Starego Miasta Torunia i ich edycje*, w: tegoż, *Szkice z dziejów Torunia i Prus w średniowieczu i na progu czasów nowożytnych*, Toruń 2008, s. 103–117; tenże, *Středověké finanční a účetní knihy toruňského Starého Města a jejich edice*, w: *Stav a perspektivy zpřístupňování středověkých*

Informacje na temat osób i miejscowości występujących w rejestrach po raz pierwszy są zamieszczone w przypisach rzeczowych. Przy każdorazowym pojawieniu się w kolejnym regeście już raz opisanych osób i miejsc zamieściliśmy odsyłacze do przypisu pierwotnego. Imiona ogólnochrześcijańskie podawane są we współczesnej formie polskiej, poza imionami mieszczan gdańskich, toruńskich, elbląskich, królewieckich i malborskich, które podajemy we współczesnej formie niemieckiej.

a raně novověkých městských knih, red. M. Hrubá, L. Sulitková, V. Zábranský, Ústí nad Labem 2010 (Ústecký Sborník Historický. Supplementum, t. 1), s. 187–198.